

ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу та інших народів і націй.

Список використаних джерел і літератури:

1. Конситуція України. – К. : Парламентське видавництво, 2010.
2. Большой энциклопедический словарь. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Большая Российская энциклопедия, 1997.
3. Мосіяшенко В. А. Українська етнопедагогіка : навч. посіб. / В. А. Мосіяшенко. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2005. – 176 с.

Анотація

В.В.Пашков

Украинская этнопедагогика и вопросы национального воспитания

В статье обосновывается роль украинской этнопедагогике в становлении национальной системы воспитания. Предоставлено этнопедагогический анализ идей и методов народной педагогики.

Ключевые слова: этнос, этнопедагогика, народные традиции, система воспитания.

Summary

V.V.Pashkov

Ukrainian Ethnopedagogics and the Questions of National Education

The role of Ukrainian ethnopedagogy in establishing of the national system of education is grounded in the article. Analysis of ethnopedagogical ideas and techniques of folk pedagogy is offered.

Key words: ethnicity, ethnopedagogics, folk traditions, system of education.

Дата надходження статті: «28» вересня 2012 р.

УДК 372.21

І.Р.ПЕРЕПЕЛЮК,

асистент

(м. Чернівці)

Полікультурне виховання дошкільників як складова професійної підготовки педагогів-вихователів: етнорегіональний досвід

У статті проаналізовано проблеми полікультурного виховання на Буковині. Висвітлено теоретичні та практичні аспекти полікультурного виховання дітей дошкільного віку.

Ключові слова: полікультурне виховання, полікультурна особистість, діти дошкільного віку.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Важливою складовою загальнонаціонального розвитку держави є збереження та розвиток національної культури. Саме полікультурність будь-якої території нашої країни зумовлює необхідність врахування у виховання дітей дошкільного віку регіональної особливості полікультурного середовища.

Теорія і практика виховання дітей дошкільного віку в поліетнічному середовищі передбачає вивчення педагогічних перспектив, обумовлених культурними національними відмінностями й спрямованих на подолання етноконфліктів, які виникають у зв'язку з відмінностями у традиціях, звичаях, стереотипах мислення представників різних етнічних спільнот.

У визначенні завдань і змісту виховання дітей розглядається процес засвоєння цінностей й досвіду культури народів регіону, де проживає дитина, з пріоритетом культури її національності. Знання подібних перспектив – необхідна умова діяльності педагогів дослідників і практиків.

Аналіз досліджень і публікацій... Вклад у вивчення проблеми полікультурної освіти вносять російські та українські вчені, зокрема: О.Гукаленко, Г.Дмитрієв, М.Кузьмін, В.С.Барбіна, Собкін, П.Супрунова, В.Тишков, С.Суслова, І.Лощенова, Н.Терентьєва, В.Калінін, Б.Лихачев, М.Бердяев, З.Малькова, В.Библер, О.Джуринський та ін.

Питання полікультурного виховання вивчають у багатьох педагогічних вузах України. Серед них: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Тернопільський національний університет імені Володимира Гнатюка, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича та ін. Питання полікультурного виховання обговорюються на наукових конференціях, ділових зустрічах, семінарах. Так, 27-28 березня 2010 р. факультетом педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича організовано і проведено міжнародний науково-практичний семінар «Актуальні проблеми

підготовки майбутніх педагогів до роботи з дітьми та молоддю в полікультурному середовищі європейських країн в період інтеграції та глобалізації», на якому обговорювалися питання теорії, практики і перспективи освіти, полікультурного виховання у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича та Сучавському університеті імені Стефана чел Маре.

Дана проблема висвітлюється і у Концепції державної етнополітики України (2002), яка передбачає заохочення полікультурного розвитку і збереження балансу культурних інтересів української більшості і національних меншинств.

Сьогодні на карті світу майже не залишилось моноетнічних і монокультурних країн. У різних регіонах і країнах навчальні заклади стають все більш багатонаціональними та полікультурними.

Необхідно знайти оптимальні шляхи багатонаціональної системи освіти. Така стратегія означає ефективне виховання і навчання, в процесі якого діти отримують знання про людей, події, ідеали, готуються до життя у вільному, плюралістичному суспільстві. Така стратегія призначена для створення якісно нового національно-цілісного суспільства, в основі якого – багатообразність етнічних суб- і макрокультур. Найбільш ефективним способом здійснення такої стратегії є теорія і практика полікультурного виховання (освіти).

Полікультурне виховання – першочергова потреба будь-якого багатонаціонального суспільства, члени якого зацікавлені в пристойному майбутньому і сучасному. Полікультурне виховання – відносно нова галузь педагогіки. Важливо пам'ятати, як стверджує П.Горські, що полікультурне виховання – концепція, яка виникла недавно й обов'язково буде трансформуватися у відповідь на виклики світу, що постійно змінюється [6].

Феномен полікультурності став предметом особливих досліджень у світовій педагогіці на початку 70-х років ХХ століття. Інтерес до полікультурного виховання був обумовлений поширенням міжнародного співробітництва, посиленням боротьби етнічних і расових меншин за свої права в співтовариствах з поліетнічним складом. Дослідження в цій галузі й сьогодні ведуться активно. Прикладом цього може бути Міжнародна конференція на тему «Етнічне різноманіття і громадянське виховання в мультикультурних націях-державках», яка відбулася в 2002 році в Італії за участю 11 країн.

Першопрохідцями в галузі розробки проблем полікультурного виховання є американські та канадські вчені-педагоги. Ці проблеми вирішуються в загальнонаціональних наукових асоціаціях і університетських центрах досліджень США. Досить активну участь у питаннях полікультурного виховання беруть вчені Австралії, зусиллями яких координується центр Мультикультурних досліджень.

Проблематика полікультурного виховання знаходиться в центрі уваги Європейської спільноти порівняльної педагогіки, а також займає досить помітне місце в діяльності вчених ближнього зарубіжжя. Так, у 2005 році білоруськими педагогами була підготовлена навчальна програма «Виховання полікультурної багатомовної особистості». У цьому ж році в Мінську відбувся круглий стіл, у якому брали участь як білоруські вчені, так і представники міжнародних організацій. В Казахстані систематично проводяться наукові зустрічі, присвячені полікультурному вихованню. Одна із останніх – семінар «Виховання полікультурної особистості на уроках математики і фізики» (Кустанай, 2005).

У Киргизії популяризацією ідей і практики виховання в багатоетнічному й полікультурному середовищі займається «Полікультурна освіта і виховання» при Киргизькому державному педагогічному університеті (м.Бишкек), яка співпрацює з республіканськими суспільними організаціями росіян, корейців, українців. Активну участь в осмисленні проблем полікультурного виховання беруть педагоги Криму, які нещодавно організували круглий стіл «Виховання особистості в полікультурному суспільстві» (2005).

У науковій літературі термін «полікультурна освіта» інтерпретується широко, тобто при розкритті його значення педагоги неодмінною складовою вважають виховання, в окремих працях термін «полікультурне виховання» використовується самостійно.

За визначенням В.Макаєва, «полікультурне виховання» – включає не тільки освіту людини, але й мету, завдання й основні напрямки формування особистості, готової й здатної жити у сучасному суспільстві. Під полікультурною освітою розуміється освіта, що включає прилучення підростаючого покоління до етнічної, національної і світової культури, розвиток на цій основі планетарної свідомості, формування готовності й умінь жити в багатонаціональному середовищі [5].

На думку О.Джуринського, полікультурна освіта переслідує три групи цілей, які можна позначити поняттями: плюралізм, рівність, об'єднання.

У першому випадку мова йде про повагу й збереження культурного різноманіття. У другому – про підтримку рівних прав на освіту і виховання. У третьому – про формування в душі загальнонаціональних, політичних, економічних і духовних цінностей. Слід зазначити, що при

вихованні поваги до інших культур, толерантність, терпимість лише є першоосновою до здійснення полікультурного виховання [3].

Таким чином, полікультурна освіта – це одночасне оволодіння знаннями й відповідне виховання, передача точної й досконалої інформації при повазі до груп меншин, подоланні упереджень і заохоченні терпимості, покращенні академічних досягнень дітей різних національностей. Полікультурне виховання слід розглядати як частину педагогічних зусиль, що забезпечують культурно-соціальну ідентифікацію особистості, відкрити іншим культурам.

Виходячи з вищевикладених складових, зміст полікультурної освіти будується навколо чотирьох орієнтирів: соціокультурної ідентифікації особистості; освоєння системи понять і уявлень про полікультурне середовище; виховання позитивного відношення до багатогранного культурного оточення; розвитку навичок соціального спілкування. Пріоритетним завданням у цьому зв'язку виступає виховання духовної культури, яка найбільш чітко проявляється у взаємовідносинах людей, особливо в міжкультурних комунікаціях представників різних національностей. Цим обумовлюється актуалізація уваги педагогів, вихователів-практиків до полікультурних аспектів освіти й виховання.

Формулювання цілей статті... Метою статті є аналіз проблеми полікультурного виховання в системі дошкільної освіти як соціально-педагогічного феномена на Буковині.

Виклад основного матеріалу... Система дошкільного виховання як складова української освіти не може повністю розв'язати політичні, економічні, етнічні та інші конфлікти й проблеми. Однак вона може зробити істотний внесок у полікультурне виховання підростаючого покоління, у формування поваги до культур різних народів і, водночас, розуміння й усвідомлення своєї власної культури.

За висновками О.Гукаленко, полікультурне виховання – це процес засвоєння цінностей і досвіду культури народів регіону, де проживає дитина, з пріоритетом культури її національності. Заглиблення в культуру свого краю дозволяє дитині відчути й зрозуміти не тільки відмінні риси національних культур, але й деякі механізми їхньої взаємодії, взаємопроникнення й взаємовпливи. У ході прилучення до культури поліетнічного регіону, дошкільник поряд з регіональними, засвоює загальнонаціональні, загальнолюдські цінності [2].

Полікультурна свідомість формується з найбільш ранніх років життя людини. Успіх полікультурного виховання значною мірою залежить від того, чи займаються таким вихованням в дошкільних навчальних закладах.

Полікультурне виховання в багатонаціональних дошкільних закладах – це новий напрям педагогічної діяльності. Актуальність відповідної науково-практичної діяльності посилюється в міру того, як перед цими закладами стоять нові педагогічні задачі: не обмежуватись загальним розвитком дітей, а здійснювати дошкільне виховання і навчання.

Як свідчить вітчизняний і світовий досвід, багато педагогів дошкільних закладів спрощено сприймають призначення полікультурного виховання. Зазвичай його спрощують до розвитку у дитини позитивного ставлення до різних народів і їх культури. При наявності достатньої кількості представників різних етнічних груп створюють дошкільні заклади, які працюють за особливими програмами. Така практика в окремих країнах (наприклад у США) призводить до сегрегації за расовою і національною приналежністю.

Дослідження полікультурного виховання проводилися в Чернівецькій області, яка є багатоетнічним регіоном. Так, за даними анкетування дітей та батьків, яке проводилось у дошкільних навчальних закладах (ДНЗ) м.Чернівці, можна стверджувати, що у кожному з них виховуються діти різних національностей, однак елементи полікультурного виховання спостерігаються лише в окремих.

У 20 дошкільних навчальних закладах (75%) діти проявляють низький рівень позитивного ставлення до багатонаціонального оточення, тобто у них відсутні знання про людей інших національностей, або ж вони невірні чи викривлені.

У 13 дитячих навчальних закладах виявлено середній рівень позитивного ставлення до багатонаціонального оточення, який характеризується відсутністю у дітей інтересу до елементів інших культур та їх носіїв, появою зацікавленості людьми іншої національності тільки в спеціально створених умовах. 9 дитячих установ виявили високий рівень, проявляючи доброзичливе ставлення до представників як власного, так і інших народів. Їм властиве почуття радості при зустрічі з ровесниками інших національностей, при впізнанні елементів різних національних культур. Модель виховання в цих закладах базується на ідеї залучення дошкільників до фольклору основних етнокультурних груп місцевого населення – румунів, молдаван, євреїв, поляків, росіян та українців.

Практичну цінність становить досвід полікультурного виховання дошкільного навчального закладу №1 м.Чернівці. В цій дошкільній установі обладнано невеликий етнографічний музей, де

представлені експонати багатогранної культури Буковини. Червоний куточок молдавського дерев'яного будиночка, куточок російської печі та хати, а також муляж української світлиці. В музеї зібрані старовинні речі та предмети побуту: самовар, кочерга, рогац, газова лампа, праска на вугіллі, лампадка та ікона, кужіль та веретено, домоткані килими, дерев'яна колиска з лялькою, вишиті рушники, балерка, улчор, нелестеу, цимбал. Знайомлячись з цими експонатами, діти дошкільного віку отримують наочну інформацію про культурне та історичне минуле своїх предків.

Дітей залучають до фольклору з вивченням російської народної творчості як найбільш зрозумілої і доступної всім дошкільникам. Результативним є ознайомлення з молдавською, румунською, польською і українською народною творчістю, художньою літературою, декоративно-ужитковим мистецтвом, живописом, музикою.

Одним із завдань дослідження було встановлення тотожності та відмінності в культурах цих народів. Заняття проводили за наступними напрямками і темами: інформаційне насичення (ознайомлення з традиціями, звичаями, культурними цінностями різних народів, емоційний вплив, метою якого є звернення до почуттів дитини та формування норм поведінки (закріплення дітьми у власній поведінці знань про норми взаємин, правила етикету у різних народів).

Найбільш ефективним засобом реалізації окреслених напрямів вихователі вважають дидактичні ігри полікультурного змісту: «Граємо весілля» (російське, молдавське, румунське, польське, українське), «Народ як одна сім'я, хоч мова у них різна», «Подорож по карті» (по території Молдавії, Румунії, Росії, Польщі, Буковини).

У процесі дослідження встановлено, що результативними в полікультурному вихованні дітей є проведення дитячих свят, ігор, бесід за мотивами народних традицій та обрядів: «Святки», «В низенькій світлиці», «Мерцишор дарує щастя», «Капустинська вечірка» (свято осені), «Наша хата потішками багата» (день народження дитячого садка), «Різдвяна вечірка», «На кого весна покаже» (свято весни), «Свято Івана Купала» тощо.

Колектив ДНЗ № 1 практикує проведення зустрічей з дитячими письменниками з м. Ботошани (Румунія), наприклад, Лучією Оларою та Ненатією і Клавдією Партолі, під час якої діти поглиблюють свої знання з румунської дитячої творчості, а також такі види роботи, як зустріч-відкриття книжкового магазину румунської літератури, наприклад, по вулиці Шолом Алейхема. Такі заходи дають можливість проявляти свої знання та ставлення до культури іншого народу.

Інформацію про культуру різних народів подають таким чином, щоб у дітей дошкільного віку не виникали хибні уявлення про ту чи іншу національність.

Ми констатували, що педагогам ДНЗ № 1 вдалося привити дітям деякі елементи полікультурності, які визначалися за наступними критеріями: правильність і повнота суджень про національну приналежність, традиції, фольклор різних народів; ступінь зацікавленості народними традиціями і творчістю; прояв емпатії по відношенню до навколишнього середовища і ровесників.

Ефективність полікультурної роботи залежить від педагога, його моральної культури й професійної етики. У працях сучасних науковців наголошується на пріоритетній ролі дорослого в процесі формування національної самосвідомості дитини. Педагог, який забезпечує полікультурне виховання, формує національну самосвідомість дитини шляхом навчання рідної мови, ознайомлення зі звичаями, традиціями, ціннісними орієнтаціями народу. Завдання національної освіти можуть вирішуватися лише за наявності професійного педагогічного персоналу. Дошкільник виховується у більшості випадків особистістю педагога. Ніякі методичні посібники не можуть його замінити.

Педагогічні вузи та класичні університети повинні готувати педагогів, які в змозі організувати в загальноосвітніх навчальних закладах діалог культур. Китайський вчений Шонг Кікуань справедливо наголошує, що у сучасній освітній заклад повинен прийти «полікультурний педагог», який відкритий культурному різноманіттю своєї країни [3].

Полікультурність майбутнього педагога виховується не тільки і не стільки у стінах студентських аудиторій. Мова йде про встановлення толерантних взаємовідносин між студентами різних національностей, відпрацювання навиків поведінки, які базуються на розумінні, терпимості, компромісі, самоповазі і повазі навколишніх. Однак у вирішенні зазначених завдань важливе значення має зміст курсів та спецкурсів, які вводяться додатково для підготовки полікультурного педагога.

Наприклад, на кафедрі педагогіки та психології дошкільної освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича викладаються такі курси: «Етнопсихологія», «Етнопедагогіка», «Методика ознайомлення дітей дошкільного віку з українознавством». Планується викладання спецкурсу «Міжкультурне взаєморозуміння», метою якого є вивчення

культури, філософії, історії корінних етносів та емігрантів Буковини (румунів, молдаван, євреїв, росіян, поляків та ін.).

Програма педагогічної полікультурної освіти, поряд із загальними педагогічними знаннями і вміннями, повинна формувати професійно-особистісні якості педагога і якості, які дають можливість працювати у багатонаціональному колективі. Кваліфікований педагог повинен володіти методикою використання національних ігор, національної художньої літератури, живопису, декоративно-ужиткового мистецтва, музики різних народів як засобів полікультурного виховання. Вихователь має володіти високими моральними якостями, любити своїх дітей, незалежно від їх етнічної, культурної, релігійної приналежності. Саме такі якості формуються у студентів у процесі їх фахового становлення.

Висновки... В сучасному світі процес виховання здійснюється у міжетнічній і міжкультурній взаємодії великих і малих етнічних спільнот. Перші фрагментарні знання про свою етнічну приналежність людина (дитина) отримує саме в дошкільному віці. Полікультурне дошкільне виховання впливає на розвиток у дитини здатності сприймати й поважати етнічну різноманітність і культурну самобутність різних груп населення і, водночас, шанувати й розуміти етнічну самобутність свого народу.

Завдання кожного сучасного ДНЗ – створити полікультурне середовище та сприяти формуванню принципів толерантності, рівності прав та плюралізму думок у дітей різних національностей.

Підготовка майбутніх вихователів ДНЗ до реалізації завдання полікультурного виховання дітей дошкільного віку – важлива складова їх професійної підготовки.

Список використаних джерел і літератури:

1. Богущ А. М. Українське народознавство у дошкільному закладі / Богущ А. М., Лисенко Н. В. – К., 2002.
2. Гукаленко О. В. Поликультурное воспитание как процесс формирования национальной и этнической толерантности у современной молодежи / О. В. Гукаленко // Известия Академии педагогических и социальных наук. – Москва-Воронеж : МОДЭК, 2005. – С. 121–128.
3. Джурицкий А. Н. Поликультурное воспитание в современном мире / А. Н. Джурицкий. – М., 2002.
4. Макаев В. В. Поликультурное образование – актуальные проблемы современной школы / Макаев В. В., Малькова З. А., Супрунова Л. Л. // Педагогика. – 1999. – № 4. – С. 3–10.
5. Сулова Э. К. Растим гражданина / Э. К. Сулова // Дошкольное воспитание. – 1999. – № 1. – С. 82–91.
6. Gorski P. Multicultural Philosophy Serie / Gorski P. // Part 1: A Brief History of Multicultural Education.

Анотація

И.Р.Перепелюк

Поликультурное воспитание дошкольников как составляющая профессиональной подготовки педагогов-воспитателей: этнорегиональный опыт

В статье проанализированы проблемы поликультурного воспитания на Буковине. Отражены теоретические и практические аспекты поликультурного воспитания детей дошкольного возраста.

Ключевые слова: поликультурное воспитание, поликультурная личность, дети дошкольного возраста.

Summary

I.R.Perepeluk

Multicultural Education of Preschoolers as a Component of Professional Preparation of Pedagogues-Educators: Ethnoregional Experience

The problems of multicultural education in Bukovyna are analysed in the article. The theoretical and practical aspects of multicultural education of children of preschool age are reflected.

Key words: multicultural education, multicultural personality, children of preschool age.

Дата надходження статті: «21» вересня 2012 р.